

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

โลกในยุคปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จำเป็นที่แต่ละประเทศต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาและเตรียมความพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลก โดยปัจจัยสำคัญที่จะเผชิญการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายได้แก่คุณภาพของคน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 1)

สถานการณ์ปัจจุบันของสังคมไทย ตกอยู่ในท่ามกลางภาวะวิกฤตหลายรูปแบบ ทั้งทางเศรษฐกิจ ความผันผวนทางการเมือง ความสุกร่อนทางวัฒนธรรมและศีลธรรม ตลอดจนสิ่งแวดล้อม เป็นความพ่ายแพ้ในสนามแข่งขันที่ต้องวัดกันด้วยคุณภาพและสมรรถภาพของคน ทุกอย่างเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วแต่การศึกษาตามไม่ทัน ดังคำกล่าวของ รุ่ง แก้วแดง (2544 : 4) กล่าวว่า การศึกษาไทยอยู่ในภาวะวิกฤตจากการประเมินและวิจัยพบว่า การศึกษาไทยมีคุณภาพด้อยกว่าประเทศเพื่อนบ้าน วิชาที่อยู่ในเกณฑ์น่าพอใจมีเพียงวิชาเดียว คือ สังคมศึกษา ส่วนวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ยังมีปัญหามาก สอดคล้องกับคำกล่าวของ ประเวศ วะสี (2544 : 4) ที่กล่าวว่าประเทศไทยมีวิกฤตหลายเรื่อง เหตุมาจากวิกฤตทางปัญญา ความขัดแย้งในชาติมีหลายมิติ แต่คนไทยคิดมิติเดียว และวิชัย ดันศิริ (2542 : 10) กล่าวว่า วิกฤตการณ์ในสังคมไทยเป็นวิกฤตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากระบบการเมืองที่มีปัญหาเรื้อรังและระบบการศึกษาที่เข้าขั้นทุพพลภาพ จะแก้ไขเศรษฐกิจระยะยาวจำเป็นต้องผ่าตัดระบบการศึกษา

สภาพการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้เกิดกระแสเรียกร้องการปฏิรูปการศึกษาขึ้น เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองของประเทศอย่างแท้จริง จึงนำมาสู่การปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลากรของชาติให้มีคุณภาพสูงสุด เพื่อร่วมสร้างคน คนสร้างชาติ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 กำหนดให้มีการจัดทำกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 25) อันเป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการศึกษาของประเทศ

ผลจากนัยมาตรา 81 ทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่จะทำให้การปฏิรูปการศึกษาประสบความสำเร็จ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 24 กล่าวไว้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของดำเนินการ ดังต่อไปนี้ (1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา (3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (4) จัดการเรียนการสอนผสมผสาน สาระความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา (5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ (6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานงานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 23-25)

นโยบายรัฐบาล พ.ศ.ท.ทักษิณ ชินวัตร ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมให้ไว้ว่า รัฐบาลจะปฏิรูปการศึกษาตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อันเป็นเงื่อนไขไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ ให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันที่จะเรียนรู้และฝึกอบรมตลอดชีวิต มีปัญญาเป็นทุนไว้สร้างงาน สร้างรายได้และนำประเทศชาติให้รอดพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจและสังคม โดยยึดหลักการศึกษาสังสร้างชาติ สร้างคนและสร้างงาน ปฏิรูปการเรียนรู้ โดยยึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญ หลักการเรียนรู้ด้วยตนเองและหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นพลังความคิดสร้างสรรค์ การสร้างนิสัยรักการอ่าน การจัดให้มีห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน และสื่อการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ อย่างทั่วถึง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 1-2)

วิชัช วงษ์ใหญ่ (2543 : 1) กล่าวว่า เงื่อนไขความสำเร็จที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ด้านหนึ่งอยู่ที่การใช้กระบวนการเรียนรู้ที่มีหลากหลายวิธี ให้สอดคล้องกับสไตล์การเรียนรู้ของผู้เรียน ตามหลักทฤษฎีปัญญา หรือความหลากหลายทางปัญญา (Multiple Intelligences) ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสเป็นคนเก่งได้มากขึ้น อีกด้านหนึ่งคือ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น คือ ไม่ใช่รู้้อย่างเดียว แต่หมายถึงต้องทำให้เป็นด้วย จึงจะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เป็นการฝึกหัด ฝึกฝน พัฒนาตน พัฒนาชีวิต ได้ต่อเนื่องและมีวัฒนธรรมการเรียนรู้ สิริกร มณีรินทร์ (2544 : 4) กล่าวว่า การเน้นให้เด็กรู้จักคิด วิเคราะห์ เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ก็เชื่อว่าห้วงห้ามเด็กมิให้มีการท่องจำ แต่ท่องแล้วเด็กจะต้องเกิดการเรียนรู้ว่าเนื้อหาที่ท่องไปนั้นเป็นเรื่องอะไร มีความหมายและปลูกจิตสำนึกในเรื่องใดให้กับตนเองบ้าง หรือเน้นเด็กเป็นสำคัญ ก็เชื่อว่าต้องการให้เด็กดำเนินการเองทุกเรื่อง จนครูไม่มีบทบาทต่อการสอนหรือฝึกเด็กให้เกิดความก้าวร้าวกับครู แต่ในทางตรงข้าม การเน้นเด็กเป็นสำคัญนั้น ครูกลับจะต้องมีบทบาทมากยิ่งขึ้น นอกจากจะเป็นผู้กระตุ้นให้เด็กต้องการเรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ แล้ว การจัดหารูปแบบวิธีการ การจัดหาสื่อมาเสริมให้เด็ก รวมถึงการนำเด็กออกไปนอกห้องเรียน เพื่อโยยวิถีชีวิตจริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ที่ส่งผลกระทบต่อด้านต่าง ๆ ต่อสังคม ต่อส่วนรวมมาให้เด็กวิเคราะห์ ศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ซึ่งจะเกิดประโยชน์กับเด็กและสังคมส่วนรวมเป็นอย่างยิ่ง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดนโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานปีงบประมาณ 2545 ในข้อ 3 ส่งเสริมให้มีการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ มีเป้าหมายนักเรียนทุกคนได้รับการพัฒนารอบด้านทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีมาตรการ (3) พัฒนากระบวนการเรียนรู้ และจัดหาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งหวังปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ปลูกฝังให้บุคลากร และนักเรียนมีความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า อนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมโดยรู้จักนำไปใช้อย่างเหมาะสมและพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 7)

จะเห็นว่าทุกหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งหวังที่จะพัฒนาครูผู้สอนให้เปลี่ยนแนวทางการจัดการเรียนการสอน จากการบรรยายบอกความรู้ให้นักเรียนท่องจำ จากบทบาทผู้ควบคุมเนื้อหาที่สอนและวิธีการเรียนของผู้เรียน มาเป็นวิธีสอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้แบบค้นพบ เน้นบทบาทผู้เรียน ผู้เรียนกำหนดวิธีการเรียน และมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนของตนเองให้มากที่สุด แต่ก็เป็นเรื่องที่น่าคิดว่าการจัดการศึกษาที่มุ่งจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผ่านมาเป็นเวลานานกว่า 20 ปี นับแต่มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นการส่งเสริมเรื่องดังกล่าวก็ยังคงต้องรณรงค์อยู่ จึงเป็นข้อมูลหนึ่งที่แสดงว่า การสอนที่ให้ความสำคัญต่อผู้เรียน ก็ยังไม่มีผลในทางปฏิบัติในระดับที่น่าพอใจในปัจจุบัน

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ (2544 : 51-61) รายงานผลการประเมินคุณภาพเชิงวินิจฉัยข้อบกพร่องทางการเรียนของนักเรียน ในเขตนิเทศที่ 4 ประกอบด้วย โรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอภูผินารายณ์ อำเภอห้วยผึ้ง อำเภอเขาวงและกิ่งอำเภอนาคู พบว่า กลุ่มทักษะภาษาไทย คุณภาพนักเรียนอยู่ในระดับ 1 ช่วงคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 50-59 อยู่ในระดับพอใช้ และกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์ พบว่ามีสมรรถภาพในการแก้โจทย์ปัญหา อยู่ในระดับ 0 ช่วงคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 ระดับต้องรีบแก้ไขเร่งด่วน ดังนั้นในปี พ.ศ.2544 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้กำหนดนโยบายและแผนนิเทศติดตามผลเพื่อเร่งรัดคุณภาพการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นประสานการทำงานของกระบวนการทั้ง 3 คือกระบวนการบริหาร กระบวนการนิเทศและกระบวนการเรียนการสอน ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสบผลสำเร็จโดยส่งเสริมให้โรงเรียนและครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ พร้อมทั้งจัดให้มีการพัฒนาประสิทธิภาพของครูในการเขียนแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์. 2544 : 1)

จากความสำคัญและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยซึ่งมีบทบาทหน้าที่โดยตรงทางการศึกษา จึงมีความสนใจต้องการศึกษาการบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตนิเทศที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่กำลังดำเนินการอยู่ ว่ามีระดับมากน้อยเพียงใด สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อให้ผลทางการเรียนที่เน้นผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดและเป็นข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาประสิทธิภาพผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน
7. การมีส่วนร่วมของชุมชน
8. การรายงานผล

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร

ผู้บริหารสถานศึกษาและครูปฏิบัติการสอนในเขตพื้นที่ 4 ของสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 113 คน และครูปฏิบัติการสอน จำนวน 1,365 คน รวมประชากรจำนวน 1,478 คน (สำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์. 2544 : 2-4)

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูปฏิบัติการสอนในเขต นิเทศที่ 4 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือผู้บริหาร สถานศึกษา จำนวน 88 คน และครูปฏิบัติการสอน จำนวน 300 คน รวมกลุ่มตัวอย่าง ทั้งสิ้น จำนวน 388 คน

3. ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรอิสระได้แก่สถานภาพการดำรงตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น

- 3.1 ผู้บริหารสถานศึกษา
- 3.2 ครูปฏิบัติการสอน

4. ตัวแปรตาม

ตัวแปรตามได้แก่ สภาพการบริหารการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีขอบเขต 8 ด้าน ดังนี้

- 4.1 ด้านคุณลักษณะของผู้บริหาร
- 4.2 ด้านการจัดการ
- 4.3 ด้านการวางแผนของโรงเรียน
- 4.4 ด้านการพัฒนาบุคลากรเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

- 4.5 ด้านการให้ขวัญกำลังใจ
- 4.6 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน
- 4.7 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 4.8 ด้านการรายงานผล

ค่านิยมศัพท์เฉพาะ

1. การบริหารจัดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูปฏิบัติการสอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ สามารถสร้างความรู้ด้วยตัวเองสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีครูคอยให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวก
2. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นและมีความสุข ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง สามารถสร้างความรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน
3. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ครูผู้ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการหรือผู้รักษาการในตำแหน่งในโรงเรียนประถมศึกษา เขตนิเทศที่ 4 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์
4. ครูปฏิบัติการสอน หมายถึง ข้าราชการครูผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา เขตนิเทศที่ 4 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์
5. สภาพการปฏิบัติงาน หมายถึง สภาพที่เป็นจริงในการปฏิบัติงานหรือการดำเนินงานอยู่ในปัจจุบันของการบริหารจัดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. ปัญหาในการปฏิบัติงาน หมายถึง เหตุขัดข้องที่ทำให้เกิดอุปสรรคในการบริหารจัดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
7. เขตนิเทศที่ 4 หมายถึง โรงเรียนในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอภูผินารายณ์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยผึ้ง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเขาวงและสำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอนาคู ของจังหวัดกาฬสินธุ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบริหารการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในเขตนิเทศที่ 4 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์
2. ได้ทราบปัญหาการบริหารการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในเขตนิเทศที่ 4 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์
3. ได้ทราบข้อเสนอแนะและมีข้อมูลสารสนเทศ ในการบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในเขตนิเทศที่ 4 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์
4. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงานการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแก่โรงเรียนหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University